

ЈЕЗИК КАО ПУТ КА ДОБРОМ:
У СПОМЕН НА АКАДЕМИКА ПРЕДРАГА ПИПЕРА
(1950–2021)

Не смемо одговорност за унапређивање језика и писма остављати само држави и лингвистима. Свако од нас је, у већој или мањој мери, одговоран за свој језик и писмо, али и за друге језике и писма који постоје поред нас или међу нама – да се развијају у складу и љубави, свима на корист никоме на штету (Предраг Пипер).

Хенрику Ибзену се приписују речи „Свако носи свој део одговорности и сукривице за друштво којем припада“. Такав став, међутим, одликује све људе који су свесни свог места у друштву и значаја напора појединца у настојању да промени свет набоље. Такав став је био животни кредо Предрага Пипера, истакнутог српског лингвисте и слависте, академика двеју националних јужнословенских академија наука и уметности – српске (САНУ) и македонске (МАНУ), дугогодишњег професора Катедара за славистику Филозофског факултета у Новом Саду и Филолошког факултета у Београду.

За сваког ко га је лично познавао професор Пипер је био и остао узор научника и човека који је успео да споји у себи проницљивост луцидног истраживача са ерудицијом професора такозваног старог кова, али и, изнад свега, хуманим врлинама, негованим у духу хришћанске етике, аутентичним филозофским ставом потраге за добром у себи и другима. Временом настојање да се негује добро у себи и другима у циљу умножавања добра у свету и одвраћања човечанства од замки у које неминовно упада с удаљавањем од своје божанске суштине и приближавањем робочовеку, прототипу будућег друштва, којег је, рецимо, Јувал Ноа Харари представио под именом *Homo deus*, постаје један од главних циљева професорових јавних наступа, али и приватних разговора, у којима су уживали његови бројни ученици и сарадници кад год би се указала таква прилика. О томе колика је заблуда помисао да човек путем удаљавања од Бога, умисливши да је надомет решења свих загонетака природе, корача у правцу бесмртности, што га неминовно води егоизму и отуђивању, Предраг Пипер је говорио у свом последњем јавном предавању „Словенство и савремени свет“, одржаном поводом Дана словенске писмености, 25. маја 2021. године. У том предавању, између осталог, истакао је: „На нама је, на сваком појединцу, да препознамо добро у себи и другима и да се повежемо са по томе сличнима себи како би добро у целини било јаче и отпорније, подржавајући се узајамно на начин који неће бити партијски, нити политички, који превазилази димензионално схватање света и историје и упућује на главну новозаветну димензију која човека повезује са вечним“.

Искрено је streпио за судбину свог народа, али и за историјску судбину свих Словена, који се суочавају са бројним изазовима, слично осталим народима у савременом свету. У којој ће се мери Словени одупрети тим изазовима, између осталог, по мишљењу Предрага Пипера, зависи и од тога колико су свесни својих заједничких корена, особености свог менталног склопа, без обзира ком цивилизацијском миљеу припадају, своје заједничке народне традиције, која се огледа у сличностима митологије, народног стваралаштва, језика. Син Словенке и Србина, добро је схватао и радо прихватао мултикултурализам као посебно богатство у духовном наслеђу, што га је додатно подстицало да се у више наврата са подједнаком пажњом окрене у свом истраживању како „великим“ тако и „малим“ језицима.

Од сваког појединца пак зависи у којој мери схвата и прихвата себе као одраз Божји, а у складу с тим и користи језик као средство на путу ка спознаји себе и истине у општењу са Богом. „Словесно општење с Богом је основна функција језика, из чега су изведене све друге тзв. језичке функције па и она комуникативна у уобичајеном школском смислу... Основна функција језика није дакле комуникативна него креативна, стваралачка: Бог је Речју створио свет и даривао човека језиком да даље ствара словесне светове на славу Божју“, – написаће Предраг Пипер у једном од својих интервјуа (2018).

Слависта по образовању и евокацији, од самог почетка своје научне каријере подједнако је усмеравао пажњу на проучавање језичких чињеница у матерњем језику у поређењу са другим словенским језицима – од докторске дисертације *Заменички прилози у руском, пољском и српскохрватском језику* (1981), преко *Огледа српске морфосинтаксе у поређењу са македонском* (1997), до приређивања упоредне граматике јужнословенских језика *Јужнословенски језици: граматичке структуре и функције* (у коауторству са Вјаром Малцијевом, Зузаном Тополињском, Мајом Ђукановић, 2009), у којој су се нашли граматички описи бугарског, македонског, словеначког и српског језика. Монографије *Лингвистичка славистика: студије и чланци* (2014) и *Српска лингвистичка славистика друге половине XX века* (2019) говоре о доприносу личном, али и његових ученика и сарадника, припадника лингвистичког круга, који се сасвим јасно може оцртати и као лингвистичка школа Предрага Пипера, сведоче о напору који је улагао не само у скретање пажње научне јавности на она подручја контрастивног проучавања словенских језика која су недовољно проучена, већ и о томе колико је успевао да на том путу покрене нове опширне пројекте и што је веома важно, успешно их приведе крају. Сваки од таквих пројеката односио је део њега јер би се посветио њему сасвим и безрезервно, са страшћу и истрајношћу првих хришћана.

Према мноштву функција које је обављао током живота и успесима које је постигао на челу различитих научних тела могао би се мерити са институцијама. Био је члан САНУ (дописни од 2003, редовни од 2012) и МАНУ (од 2015). У САНУ је иницирао оснивање два одбора и био (ко)уредник шест публикација тих одбора. Био је секретар Одељења језика и књижевности САНУ од 2013. до 2018, члан Председништва САНУ, као и више одбора САНУ. Био је шеф Катедре за руски језик и књижевност Филозофског факултета у Новом Саду и управник Катедре за славистику Филолошког факултета у Београду. Предавао је и на универзитетима у Москви, Петрограду, Вороњежу, Иванову, Сеулу, Сапору, Задру, Нишу, Скопљу, Љубљани. Био је потпредседник Уређивачког одбора Српске енциклопедије, главни уредник часописа *Јужнословенски филолог* и часописа *Зборник Матице српске за славистику*, затим члан уредништва и уређивачких савета више српских и иностраних научних часописа и зборника. Као председник организационог одбора (су)организовао је неколико међународних симпозијума: Београд (1988), Нови Сад (2005), Нови Сад – Београд (2010), Сапоро (2011). Од 1985. до 2013. био је члан, а од 2009. до 2013. председник Комисије за проучавање граматичке структуре словенских језика Међународног славистичког комитета. Био је потпредседник Међународне асоцијације професора руског језика и књижевности (1986–1990), члан Матице српске, Српске књижевне задруге и Славистичког друштва Србије.

Био је, био, био ... ово набрајање могло би заузети још много места, али велико је питање да ли би могло пружити праву слику о научнику, колико би се њиме могао оцртати научни портрет Предрага Пипера.

Допринос Предрага Пипера лингвистици и славистици, међутим, сасвим условно би се могао сагледати из три следећа аспекта:

- постулирање и развој оригиналне теорије семантичких локализација;
- контрастивно проучавање граматичких структура словенских језика;
- нормирање српског језика.

У сваком од издвојених подручја Предраг Пипер је постигао резултате који су сасвим сигурно без премца у историји српске славистике.

Тематско богатство монографија академика Предрага Пипера сведочи о његовом плодном раду у бројним областима лингвистичке славистике. Од првих монографија о заменичким прилозима *Zamenički priloz: gramatički status i semantički tipovi* (Нови Сад, 1983), *Заменички прилози у српскохрватском, руском и пољском језику: семантичка студија* (Београд, 1988) до монографије *Jezik i prostor* (Београд, 1997) формира се његова аутентична теорија семантичких локализација, којој је он посветио значајан део свога пребогатог научног опуса, било у оквиру наведених монографија, било у оквиру многобројних студија, расправа и чланака објављених како у домаћим тако и у страним ревномирним часописима и зборницима, како на српском, руском и другим словенским језицима, тако и на несловенским (енглеском, немачком, француском). Просторне метафоре се издвајају у језику и говору, али и у простору текста, односно као метајезички простор у којем се и сама локализација посматра као лингвистичка метафора. Књига *Jezik i prostor* се прештампава двапут (2. допуњено издање, Београд, 2001) и ускоро постаје једна од најцитиранијих у српској лингвистици, а сама теорија се успешно примењује како у граматички, тако и у лексиколошким истраживањима. Иако теорија није когнитивистички конципирана, мада је подударна са сличним когнитивним теоријама које су настале сасвим независно од ње, она се често користи и као методолошки основ когнитивнолингвистичких истраживања.

Лингвистичка славистичка интересовања Предрага Пипера оцртавају такође монографије: *Лингвистичка русистика: студије и чланци* (Београд, 2012), *Лингвистичка славистика. Студије и чланци* (Београд, 2014), *Српски у кругу словенских језика. Граматичка и лексичка поређења* (Београд, 2015), *Српска лингвистичка славистика друге половине XX века* (Београд, 2019). Својом структуром, садржином и обухватом проблематике оне одсликавају палету истраживачких интересовања и ширину научне ерудиције аутора. Књиге садрже студије и чланке који су настали током неколико последњих деценија и објављивани су у мање или више доступним научним издањима широм света, као и нове радове.

Типолошка истраживања предочена у овим књигама имају велику теоретску, али и апликативну вредност. С једне стране, у њима су примењене нове методе описа граматичких категорија и пружен је увид у актуелна кретања славистичких типолошких истраживања, а са друге, омогућавају лакше разумевање и савладавање граматичких система свог, али и других словенских језика на основу издвојених сличних и различитих карактеристика. Уједно су те књиге и велики допринос популаризацији словенских језика у српској језичкој средини. За свој рад у том правцу Предраг Пипер је 1988. г. добио плакету почасног члана Бугарског русистичког друштва, 1990. г. на предлог Међународне асоцијације професора руског језика и књижевности одликован је руским Орденом пријатељства међу народима, а 2007. године добио је повељу почасног члана Славистичког друштва Србије. Године 2015. академик Предраг Пипер постао је носилац и повеље „Радован Кошутић“ за животно дело, коју додељује Славистичко друштво Србије.

Као члан Научног већа Института за српски језик САНУ и сарадник на пројекту *Опис и стандардизација савременог српског језика* Института за српски језик САНУ, односно члан Одбора за стандардизацију српског језика, Предраг Пипер плодно је радио у области нормирања и стандардизације српског језика, што је резултирало капиталним остварењима – *Синтаксом савременог српског језика: проста реченица* (2005: 1168 стр.) и *Синтаксом сложене реченице у савременом српском језику* (2018: 766 стр.) групе аутора. У првој књизи, у редакцији Милке Ивић, Предраг Пипер је аутор концепције и најзаступљенији аутор са поглављима (*Именски израз* (33–118), *Предикат* (301–343), *Семантичке категорије у простој реченици: синтаксичка семантика* (575–982)). Семантичко-синтаксичке категорије аутор тих поглавља сагледава у оквиру различитих категоријалних комплекса – антропоцентричног,

апелативности, локализације, каузативности, квалификације и квантификације, а заслуга теоретског осмишљавања и примене у опису српског језика појединих категорија, попут локативности, градуелности, ексцесивности и сл. у потпуности припада њему. За израду наведеног капиталног дела српске граматике Предрагу Пиперу, заједно са групом аутора, додељена је награда „Павле Ивић“ за 2005. годину.

Синтакса сложене реченице у савременом српском језику концепцијски развија *Синтаксу просте реченице*, иако је група аутора нешто измењена. Предраг Пипер је уредник и ове колективне монографије, дакле, главни је организатор пројекта који је био задужен за концепцијско и терминолошко усаглашавање свих њених поглавља. Истовремено је и аутор појединих поглавља у њој: *Опште одлике сложене реченице*, *Напоредносложене реченице* (5–85), *Реченице са просторном клаузом* (365–385). Парафразирајући речи академика Милке Ивић из предговора *Синтакси просте реченице*, можемо рећи да ове књиге остају потоњим генерацијама као подстицај да се слично „документовање“ изражајних могућности представника савременог српског језика као представника наше епохе... настави и у будућности“.

По други пут академик Предраг Пипер добија престижну награду „Павле и Милка Ивић“ 2014. године, заједно са академиком Иваном Клајном, за *Нормативну граматику српског језика* (2013: 580 стр.), која је доживела три издања – два екавска (2013, 2014) и једно ијекавско (2015), а представља дуго очекиван у српској лингвистици опис граматичког система који поседује све карактеристике неопходне за једну нормативну граматику – свеобухватан је, написан приступачним језиком, ослања се на нова достигнућа у савременој лингвистици, а уз све то носи препознатљив печат оригиналних ауторских теорија које су претходно апробоване у монотематским научним студијама.

Укупно је из пера Предрага Пипера изашло више од 30 монографија и преко 400 студија, расправа и научних приказа. Потоње је писао често и са великим пажњом, што такође сведочи о изузетној несებიчности овог великог и надасве скромног прегаоца. Захвални ученици и сарадници су поводом јубилеја Предрага Пипера, 2015. године, издали две колективне монографије – *У простору лингвистичке славистике. Поводом 65 година живота Предрага Пипера* (Београд, 2015) и *Лингвистика и славистика у делу Предрага Пипера* (Нови Сад, 2016), за које су приложили своје радове водећи лингвисти – домаћи и страни, чланови Комисије за проучавање граматичке структуре словенских језика Међународног комитета слависта.

У томе да је смрт само други облик постојања слажу се и верници и атеисти. Један део тог постојања несумњиво представља лични допринос појединца култури под којом се подразумева најбоље од онога што је човечанство израдило, изумило или написало. Велико лингвистичко наслеђе Предрага Пипера добрим делом је представљено на разним језицима света, на бројним промоцијама и у приказима, рецензијама, у славистичким издањима широм света. Међутим, тек предстоји да се у том богатом и разноврсном опусу сагледа онај филозофски део, који несумњиво представља подједнаки допринос овог мислиоца и визионара оној култури у којој се негује божанско у човеку, а језик се представља као дар Божји, као једини пут помоћу којег спознајемо себе на путу ка вечном и добром.

Људмила Поповић (*Ljudmila Popović*)

Филолошки факултет Универзитета у Београду (Filološka fakulteta Univerze v
Beogradu)
ljudmila.popovic@fil.bg.ac.rs

Мотоку Номачи (*Motoki Nomachi*)

Hokkaido University, Sapporo (Univerza v Hokkaidu, Sapporo)
mnomachi@slav.hokudai.ac.jp